

EESSÕNA

Käesoleva raamatu eesmärgiks on tutvustada praktilise eetika valdkondade olulisemaid debatte, selgitada tähtsamaid mõisteid ning pakkuda valitud näiteid konkreetsetest argumentidest. Selles käsiraamatu tüüpi kogumikus on ka praktilisi harjutusi ning arutlusküsimusi, mille najal on võimalik mõtiskleda oma seisukohtade üle antud küsimuses ning varustada end mõistete ning põhjendustega, et neis debattides kaasa lüüa. Eesmärgiks on anda taustateadmisi ning toetada arutlusoskust, et lugejad saaksid praktilise eetika küsimustes oma seisukoha kujundada, teha läbimõeldud otsuseid ja neid veenvalt esitada ning kaitsta. Õpikuna saavad seda kasutada gümnaasiumiõpilased ning kõrgkoolide eri valdkondade sissejuhatavate kursuste tudengid, keda on kirjutamisel eelkõige silmas peetud.

Kuigi me kõik langetame igapäevaselt moraaliotsuseid, teeme seda enamasti sügavamalt järele mõtlemata. Sünnist saadik teiste inimestega koos kasvamine on suure osa meie käitumisest ning mõtlemisest voolinud ühiskondlike moraalireeglitega kooskõlaliseks. Me ei seisa poes ega hakka iga küpsisepaki ees mõtlema, kas võib seda varastada. Või arutlema ärritunud olekus tänaval kõndides siiralt selle üle, kas järgmist vastutulijat lüüa või mitte. Suuremale osale inimestest enamikus maailma paikades on **õige ja vale** sisu ja praktiline rakendus pea automaatsed otsused, millest ei järeldu ometigi, et tegemist ei oleks morali puutuvate otsustega. Selles raamatus me nende otsustega ei tegele. On põhjust rõõmustada, et enamasti oleme ühel nõul!

Praktilise eetika käsiraamat on pühendatud teemadele, kus õige ja vale üle on mõtet aru pidada, sest pole päris selge, milline oleks õige arutus- või teguviis ja miks. Seega on eelduseks, et nende asjade üle on mõtet aru pidada. Kui me ehk ei leia ka täiuslikku lahendust, leiame loodetavasti olemasolevatest parima ning suudame selle eest argumenteeritult seista. Iga peatükk on siin käsiraamatus oma autori(te) nägu ja siinsed peatükid ei paku lõpplahendusi, vaid loodavad olla asjalikuks alguspunktiks mõistlikule arutelule ja edasimõtlemisele nii iseseisvalt kui koos kaaslastega. Siin leidub nii kirjeldusi kui ettekirjutisi ning praktilise eetika sisemine variatiivsus väljendub ka kogumiku autorite stilistilistes erinevustes.

Miks on praktiline eetika oluline?

Praktilise eetika sisuks on süstemaatiline mõtlemine eetikaga seotud teemadel, eesmärgiga lahendada või valgustada praktilisi probleeme. Praktilised on

probleemid, mille osas vajame otsust ja põhjendust, mida peaksime tegema (ja seda nii isiklikul tasandil kui ka näiteks poliitikaotsustuste tegemiseks). Lahendusteni püütakse jõuda korrektsete ning hästi põhjendatud kooskõlaliste argumentide abiga. Oskus praktilistest küsimustest mõelda süstemaatiliselt ja kriitiliselt, koos argumente, asjassepuutuvaid teooriad, keskseid mõisteid ning fakte koondava pagasiga, on oluline nii igapäevaeluliste kui ka laiemate filosoofiliste sõlmkohtade vaagimisel. Probleemide käsitlemisel praktilise eetika raames võib olla mitu sageli teineteisega seotud eesmärki:

- Vajadus analüüsida probleemi eesmärgiga seda paremini **mõista** ja **sõnastada**. Just konkreetsetes probleemsituatsioonides võimaldab eetiliskaterminite valdamine meil sageli sõnastada vaistlikke tundeid, et miski on valesti või vajab parandamist. Vastava sõnavara tundmine ning selle abil probleemi sõnastamine annab võimaluse edasiseks aruteluks.
- Vajadus **kriitiliselt lahata** probleemi eeldusi, mõistestikku, tõstatada kahtlusi. Analüüsi tulemuseks ei pruugi küll olla selge lahenduskäik, vaid hoopis kriitika ja mõnikord isegi kahtluste suurenemine. Ometigi teame selle tulemusena siis selgemini ka seda, mida me ei tea.
- Vajadus **pakkuda eetiliselt läbimõeldud lahendusi** konkreetsetele probleemidele, veenda kahtlejaid otsuse õigsuses.

Seega on praktilise eetika teadmised olulised moraaliprobleemide äratundmisel, sõnastamisel, mõistmisel ja lahendamisel. Nende teemadega tegeletakse ka argumentatsiooniteooria, kriitilise mõtlemise ning mitteformaalse loogika raames, aga need lähenemised on olemuselt tehnilisemad kui praktilise eetika meetodid. Kõiki neid iseloomustab süstemaatiline arutelu eelduste, väidete ning järelduste loogilise seostamise varal. Rõhutaksin käesoleva kogumiku puhul aga kahte aspekti – esiteks oleme peatükke püüdnud kirjutada vähemtehnilises võtmes (pigem esseistlikus esitluslaadis), et tekstid ning arutluskäigud oleksid kergemini arusaadavad. Teiseks eristab praktilist eetikat rangematest akadeemilistest moraalifilosoofilistest arutlustest (mis rakenduslikkusele just ülearu tähelepanu ei pööra) kompromissialtim vaatepunkt. Siin ei piiritleta arutluskäiku ning sellest tulenevat praktilist otsust ainult ratsionaalsete ning loogiliste väidete kogumiga, vaid kaasatakse õige ja vale otsingutesse ka päriselu sageli ühisosata ning sattumuslikke emotsioone, huvisid ja traditsioone. Nn päriselu probleemid erinevad oma teatavas laialivalguses ja praktilisele lahendusele suunatuses konstrueeritud juhtumitest, mille eesmärgiks akadeemilise filosoferimise kontekstis uurida kitsa fookusega pigem probleemi mõnda tahku või nõrka kohta. Praktilises eetikas on heaks saavutuseks ka kompromiss või lihtsalt vastaspositiooni parem mõistmine, mitte tingimata võit. Kahtlused ei pruugi

kusagile kaduda, aga kriitiliselt mõtestatuna toetume ehk siiski kindlamale jalgealusele. Praktilist eetikat iseloomustab:

- kontekstitundlikkus, arusaam, et detailid ja nende tundmine aitavad kaasa olukorra eetiliste nüansside mõistmisele;
- interdistsiplinaarsus – ilma teiste valdkondade ekspertideta ei saagi mõistmiseni hästi jõuda, sest päriselu moraaliprobleemid on olemuslikult interdistsiplinaarsed;
- pragmaatilisus – kui püütakse lahendada praktilisi probleeme, tuleb mõnikord loobuda teooriakesksetest lähenemisest ning kombineerida pluralistlikult põhimõtteid ning väärtusi, mis sobiksid antud konteksti ja aitaksid lahendada konkreetse probleemi.

Kuidas seda raamatut lugeda?

Koostamisel on silmas peetud asjaolu, et tõenäoliselt satub vähestele lugejatest see teos kätte „Praktilise eetika“ kursuse või tunni raames, kus see siis algusest lõpuni läbi töötatakse. Selliseid kursusi on Eesti haridussüsteemis pigem vähe, kuid käsiraamat on kirjutatud just Eesti lugejat silmas pidades. Hoopis tõenäolisem on, et konkreetset peatükid võivad asjakohaseks osutuda väga erinevate ainete õppimisel. Siis tulebki seda nii tarvitada.

Lugemist võib loomulikult alustada algusest, sest esimene peatükk räägib lahti mõned põhimõisted ning -küsimused: mis on eetika (ja mida see ei ole), ning annab ülevaate olulisematest eetikateooriatest, relativismist, pluralismist ning eetilisest refleksioonist.

Aga alustada võib ka kõige suuremat huvi pakkuvast teemast. Kõigis ülejäänud peatükkides antakse esiteks lühike ülevaade konkreetse valdkonnaga seotud eetikamõistetest ja -debattidest ning seejärel keskendutakse konkreetsete küsimuste või ka juhtumite analüüsile. Lugejale annavad võimaluse aktiivselt kaasa mõelda aruteluküsimused, teemasid aitavad valgustada ning analüüsida juhtumid elust enesest, lisaks on käsiraamatu kodulehel ning e-keskkonnas (www.eetika.ee/opik) ära toodud eesti keeles kättesaadav selleteemaline kirjandus ja lisamaterjalid.

Tahan koostajana tänada eelkõige muidugi autoreid, aga ka teisi kolleege TÜ filosoofia osakonnast ja eetikakeskusest, kes raamatu valmimisele kaasa aitasid. Väga suur tänu Andres Luurele põhjalike kommentaaride eest, tänu tema

süsteemilisele tööle sai tulemus kindlasti palju parem. Tänan kogu õpiku retsenseerimise ja kommentaaride eest ka Peeter Selga ning osade peatükkide kommenteerimise eest Mats Volbergi ja Kristi Lõuki. Lisaks kuuluvad tänusõnad headele kolleegidele nii Tartu Ülikoolis kui väljaspool, kes samuti oma teadmiste ning abiga panustasid – Kristina Koppel, Laura Viidebaum, Pärtel Piirimäe, Laura Lilles-Heinsar, Tiia Kõnnusaar ja Triin Paaver.

Kadri Simm,
koostaja